

Sfera niedostatku w Polsce w latach 2012-2015 – podstawowe dane (na podstawie *Badania budżetów gospodarstw domowych*)

Zestaw tablic obejmuje:

1. Granice sfery niedostatku dla wybranych typów gospodarstw.
2. Porównanie poziomu granicy sfery niedostatku z granicami ubóstwa w IV kwartale 2015 r.
3. Zasięg sfery niedostatku według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych.
4. Zasięg sfery niedostatku według miejsca zamieszkania.
5. Zasięg sfery niedostatku według regionów.
6. Zasięg sfery niedostatku według województw.
7. Bezwzględne błędy szacunków zasięgu sfery niedostatku w latach 2014-2015 według województw.

Uwagi metodologiczne

Obok kategorii minimum egzystencji, które wykorzystywane jest do określenia zasięgu ubóstwa skrajnego, od początku lat osiemdziesiątych Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS) szacuje i publikuje również wartość minimum socjalnego. W koszyku minimum socjalnego uwzględnia się dobra i usługi służące nie tylko zaspokojeniu potrzeb egzystencjalnych, ale także towary i usługi niezbędne do wykonywania pracy, kształcenia, utrzymywania więzi rodzinnych i kontaktów towarzyskich oraz skromnego uczestnictwa w kulturze. **W związku z tym minimum socjalne nie powinno być traktowane jako próg ubóstwa, lecz jako granica „minimalnie godziwego poziomu życia”, wyznaczająca sferę niedostatku, poniżej której następuje deprywacja integracyjnych potrzeb człowieka¹.**

W analizach sfery niedostatku za syntetyczną miarę dobrobytu ekonomicznego gospodarstwa domowego przyjęto **poziom wydatków**. Gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za żyjące w sferze niedostatku, jeżeli poziom jego wydatków (łącznie z wartością artykułów otrzymanych nieodpłatnie oraz pobranych z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki bądź z prowadzonej działalności na własny rachunek) jest niższy od wartości przyjętej za granicę (określaną także zamiennie jako próg lub linia) sfery niedostatku.

Aby wyeliminować wpływ, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych wywiera ich skład społeczno-demograficzny, zarówno przy obliczaniu poziomu wydatków w gospodarstwach domowych, jak i przy ustalaniu granicy sfery niedostatku zastosowano tzw. **oryginalną skalę ekwiwalentności**. Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej; 0,7 – każdej następnej osobie w tym wieku; 0,5 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to, że wartość granicy sfery niedostatku dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,7 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego (Tabl. 1).

---

¹ Zob. m.in. Kurowski P., *Koszyki minimum socjalnego i minimum egzystencji – dotychczasowe podejście*, tekst dostępny na stronie Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych (<https://www.ipiss.com.pl/?zaklady=minimum-socjalne-oraz-minimum-egzystencji>), pobierz plik *Rola i funkcje minimum egzystencji i minimum socjalnego*.

Za punkt wyjścia do ustalania granic sfery niedostatku bierze się poziom minimum socjalnego obliczony dla 1-osobowego gospodarstwa, a następnie mnoży się tę wartość przez liczbę „osób ekwiwalentnych”. Przyjęcie tej reguły powoduje, że wartość granic sfery niedostatku różni się (z wyjątkiem jednoosobowego gospodarstwa pracowniczego i emeryckiego) od poziomu minimum socjalnego oszacowanego przez IPISS dla konkretnego typu gospodarstwa (na przykład 4-osobowego gospodarstwa pracowniczego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci).

Przy wyznaczaniu granicy sfery niedostatku bierze się również pod uwagę grupę społeczno-ekonomiczną gospodarstwa domowego, określaną na podstawie głównego źródła utrzymania. Punktem wyjścia przy obliczaniu progów niedostatku dla gospodarstw pracowników i pracujących na rachunek własny jest minimum socjalne dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego. Natomiast w przypadku pozostałych grup społeczno-ekonomicznych (rolników, emerytów, rencistów i utrzymujących się z niezarobkowych źródeł) podstawę stanowi minimum socjalne obliczane dla 1-osobowego gospodarstwa emeryckiego.

Przyjęte założenia metodologiczne dotyczące ustalania granic sfery niedostatku (podobnie jak w przypadku obliczania granic ubóstwa skrajnego) zostały opracowane we współpracy z IPISS.

TABL.1. GRANICE SFERY NIEDOSTATKU W LATACH 2012-2015^a

Gospodarstwa domowe:	Gospodarstwa 1- osobowe				Gospodarstwa 4 - osobowe (2 osoby dorosłe + 2 dzieci do lat 14)			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
	w zł							
pracowników i pracujących na własny rachunek	1027	1063	1062	1079	2772	2869	2867	2914
rolników, emerytów, rencistów i utrzymujących się z niezarobkowych źródeł	1046	1067	1062	1080	2824	2880	2867	2915

a Poziom granic w IV kwartale.

Przy wyznaczaniu granicy sfery niedostatku bierze się pod uwagę także grupę społeczno-ekonomiczną gospodarstwa domowego, określaną na podstawie głównego źródła utrzymania. Punktem wyjścia przy obliczaniu progów niedostatku dla gospodarstw pracowników i pracowników na rachunek własny jest minimum socjalne dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego. Natomiast w przypadku pozostałych grup społeczno-ekonomicznych (rolników, emerytów, rencistów i utrzymujących się z niezarobkowych źródeł) podstawę stanowi minimum socjalne obliczane dla 1-osobowego gospodarstwa emeryckiego.

W 2015 r. minimum socjalne dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego było prawie równe minimum socjalnemu dla 1- osobowego gospodarstwa emeryckiego (różnica przed zaokrągleniem wynosiła 40 gr).

TABL. 2. PORÓWNANIE POZIOMU GRANICY SFERY NIEDOSTATKU Z GRANICAMI UBÓSTWA W IV KWARTALE 2015 R.

Wyszczególnienie	Miesięcznie w złotych dla gospodarstwa jednoosobowego	Poziom minimum pracowniczego = 100
Granica sfery niedostatku - minimum socjalne dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego	1079	100
Granice ubóstwa:		
skrajnego (minimum egzystencji)	545	51
ustawowa	634	59
relatywna (50% średnich wydatków)	734	68

Wyniki badań statystycznych prowadzonych metodą reprezentacyjną obarczone są błędem losowym. Dotyczy to także Badania budżetów gospodarstw domowych, na podstawie którego szacowany jest zasięg sfery niedostatku. Błąd ten wiąże się z wykorzystaniem do szacowania parametrów dotyczących całej populacji wyłącznie jej części (wyznaczonej w sposób losowy i reprezentatywnej), tj. wylosowanej próby gospodarstw domowych. Błąd losowy zależy m.in. od wielkości próby. W Badaniu budżetów gospodarstw domowych stosunkowo dużym błędem losowym obarczone są dane dla województw (próba na poziomie województwa liczy od ok. 1 tys. do nieco ponad 5 tys. gospodarstw), dlatego dane dotyczące tego poziomu agregacji (tabl. 6) uzupełniono oceną precyzji (tabl. 7).

W tabl. 7 zaprezentowano wartości błędu standardowego oszacowań zasięgu sfery niedostatku. Błąd standardowy stanowi miarę błędu bezwzględnego. Obrazuje on niepewność oszacowań przedstawionych w tabl. 6. wyrażoną w punktach procentowych. Wartość błędu standardowego pozwala wyznaczyć tzw. przedział ufności dla szacowanego parametru, tzn. przedział, który z określonym prawdopodobieństwem (np. 95%) obejmuje prawdziwą jego wartość. Dolną/górną granicę przedziału ufności odpowiadającego prawdopodobieństwu 95% stanowi oszacowanie parametru z tablicy 6. pomniejszone/powiększone o wartość błędu standardowego z tablicy 7 pomnożoną przez 1,96.

Opracowanie: Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Wydział Analiz Przekrojowych

**TABL. 3. ZASIĘG SFERY NIEDOSTATKU WEDŁUG GRUP SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH
GOSPODARSTW DOMOWYCH W LATACH 2012-2015**

Wyszczególnienie	% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej minimum socjalnego			
	2012	2013	2014	2015
OGÓŁEM	43,4	44,7	43,4	42,7
Grupy społeczno- ekonomiczne gospodarstw domowych				
Pracowników	42,1	43,1	42,5	41,9
Rolników	61,9	63,0	61,7	64,9
Pracujących na własny rachunek	30,5	31,0	31,2	29,8
Emerytów	37,9	38,9	37,3	35,9
Rencistów	58,1	58,5	56,8	55,4
Utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł	69,1	71,0	65,4	66,7

TABL. 4. ZASIĘG SFERY NIEDOSTATKU W LATACH 2012-2015 WEDŁUG MIEJSCA ZAMIESZKANIA

Wyszczególnienie	% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej minimum socjalnego			
	2012	2013	2014	2015
OGÓLEM	43,4	44,7	43,4	42,7
Miasta razem	35,2	36,4	34,5	33,8
O liczbie mieszkańców:				
500 tys. i więcej	17,3	20,1	18,6	18,1
200 - 500	32,9	32,2	30,1	29,8
100 - 200	36,7	37,9	34,0	33,5
20 - 100	40,2	40,3	37,3	38,4
poniżej 20 tys.	45,0	47,2	48,1	44,8
Wieś	56,2	57,6	57,1	56,5

TABL. 5. ZASIĘG SFERY NIEDOSTATKU W LATACH 2012-2015 WEDŁUG REGIONÓW

Wyszczególnienie	% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej minimum socjalnego			
	2012	2013	2014	2015
OGÓŁEM	43,4	44,7	43,4	42,7
Region:				
Centralny	34,0	36,4	35,2	33,2
Południowy	40,1	42,4	41,7	42,6
Wschodni	54,3	54,3	50,5	52,2
Północno-zachodni	46,9	47,2	46,5	44,7
Południowo-zachodni	35,5	39,4	39,5	36,6
Północny	49,1	48,7	48,0	47,4

TABL. 6. ZASIĘG SFERY NIEDOSTATKU W LATACH 2012-2015 WEDŁUG WOJEWÓDZTW

Wyszczególnienie	% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej minimum socjalnego			
	2012	2013	2014	2015
OGÓŁEM	43,4	44,7	43,4	42,7
Województwo:				
Dolnośląskie	35,5	38,4	38,3	36,0
Kujawsko-pomorskie	51,1	47,8	50,2	46,5
Lubelskie	53,6	53,8	48,2	50,5
Lubuskie	41,0	45,9	41,0	38,6
Łódzkie	39,2	37,3	39,4	37,5
Małopolskie	45,9	49,3	49,1	50,0
Mazowieckie	31,5	35,9	33,3	31,1
Mazowieckie bez Warszawy	42,1	46,8	43,6	41,1
Opolskie	35,3	42,3	42,7	38,3
Podkarpackie	54,9	54,9	51,7	52,7
Podlaskie	53,5	53,5	50,6	49,6
Pomorskie	43,1	43,3	41,2	43,4
Śląskie	36,9	37,4	36,2	37,3
Świętokrzyskie	55,6	54,8	52,6	56,7
Warmińsko-mazurskie	56,3	59,1	56,2	55,9
Wielkopolskie	50,9	48,1	50,9	49,5
Zachodniopomorskie	42,0	45,9	40,2	37,9

TABL. 7. BEZWZGLĘDNE BŁĘDY SZACUNKÓW ZASIĘGU SFERY NIEDOSTATKU W LATACH 2014-2015 WEDŁUG WOJEWÓDZTW

Wyszczególnienie	Błąd standardowy oceny procenta osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej minimum socjalnego (danych z tabl. 6)	
	2014	2015
	w punktach procentowych	
OGÓLEM	0,6	0,5
Województwo:		
Dolnośląskie	1,6	1,6
Kujawsko-pomorskie	2,0	1,7
Lubelskie	1,7	2,1
Lubuskie	2,8	2,3
Łódzkie	1,5	1,4
Małopolskie	1,7	1,7
Mazowieckie	1,3	1,2
Mazowieckie bez Warszawy	1,8	1,7
Opolskie	2,3	2,9
Podkarpackie	1,8	2,2
Podlaskie	2,9	2,4
Pomorskie	1,9	1,9
Śląskie	1,4	1,4
Świętokrzyskie	2,5	2,3
Warmińsko-mazurskie	2,8	2,5
Wielkopolskie	1,7	1,6
Zachodniopomorskie	2,6	2,4